

კულტურული ომები თანამედროვე სოციუმში და დემოკრატიის კრიზისი

კულტურული ომი, როგორც ანალიტიკური კატეგორია, ნარმოადგენს დაპირისპირებულ პოზიციებს შორის კულტურული ბრძოლის გამოხატულებას, რომელიც ცდილობს დომინირებას საკუთარი იდენტობისა და ღირებულებების ლეგიტიმურად ჩამოყალიბებით. ის ქმნის კულტურულად სადავო შეხედულებას ისეთ თემებზე, როგორცაა ცხოვრების წესი, რელიგია, ერი, სტატუსი ან რასა, რომლებიც ღრმად არის ფესვგადგმული საზოგადოებაში. ცვალებადი და განსხვავებული შეხედულებები ფუნდამენტური ღირებულებებისა და მათი მნიშვნელობის შესახებ საჯარო სივრცეს ბრძოლის ველად აქცევს. კულტურული ომი უფრო მეტია, ვიდრე იდეოლოგიური ინტერპრეტაციების კონფლიქტი.

დღევანდელ გლობალიზებულ სამყაროში კულტურული ომი გლობალურად მიმდინარეობს და, რაც მთავარია, ეს ომი მიმდინარეობს ლიბერალური დემოკრატიის სახელით. საზოგადოების პოლარიზებისა და დაპირისპირების გარდა ეს ანტაგონიზმი მმართველი პოლიტიკური ელიტის დისკრედიტაციასა და მის მიმართ ნდობის დაკარგვას განაპირობებს, ყოფს საზოგადოებას და ანადგურებს დემოკრატიას. დემოკრატიის თანამედროვე კრიზისი არის ღირებულებითი კრიზისი და კულტურული ომის გამოვლინება, რომელიც თანდათან ღრმავდება და საზოგადოებაში გონივრულ შიშებს ბადებს, რადგან კულტურული კონფლიქტი ხშირად სცილდება ეგზისტენციალურ და მსოფლმხედველობრივ დაპირისპირებას და გადადის რეალურ ხელჩართულ ბრძოლაში.

ამ ნაშრომის მიზანია გავიგოთ, რა წინააღმდეგობები ნარმოიქმნება თანამედროვე სოციუმში, რა შედეგებს მოუტანს ეს დემოკრატიას და საზოგადოებას უახლოეს ათწლეულებში? არსებობს თუ არა გზა ამ კულტურული ჩიხების დასაძლევად და, ამ ყველაფრის ფონზე, არის თუ არა დემოკრატიის მომავლისთვის ოპტიმიზმის საფუძველი?

ეს ის კითხვებია, რომელთა პასუხებიც რთულია ლიბერალური დემოკრატიის მომავლის განსაზღვრისთვის.

შესავალი

ახალი 21-ე საუკუნის დასაწყისი საკმაოდ რთული და გამოწვევებით სავსე აღმოჩნდა. საზოგადოება გლობალურად ცხოვრობს გაურკვეველობისა და შიშის შუაგულში. ბოლო ათწლეულების განმავლობაში განცდილი კრიზისების ერთობლიობა (11 სექტემბრის კრიზისი, დიდი რეცესია, COVID-19, მიმდინარე გეოპოლიტიკური კრიზისი ახლო აღმოსავლეთში, ომი უკრაინაში) ხაზს უსვამს ჩვენი საზოგადოებების დაუცველობას, დაკარგვის ეგზისტენციალურ შიშს. მზარდი სოციალური უკმაყოფილება, პოლიტიკური ლიდერებისა და ინსტიტუტებისადმი ნდობის დაკარგვა, უსაფრთხოების გამოწვევები, ყოფითი კულტურისა და იდენტობის საკითხები, საბოლოო ჯამში ქმნის დემოკრატიის კრიზისის განცდას.

ეს ატმოსფერო ხელს უწყობს ნაციონალიზმის აღორძინებას მის სხვადასხვა გამოვლინებაში, მათ შორის უფრო ავტორიტარულ ფორმებში, რომლებსაც დასავლურ საზოგადოებებში ნაციონალ-პოპულიზმს ან კონსერვატიზმს უწოდებდნენ.

ყოველი კრიზისი, განსაკუთრებით თუ ის გახანგრძლივებულია, ხელს უშლის კულტურის, როგორც არსებითი ფაქტორის ოპტიმისტურ გაგებას. გლობალიზაციისთვის დამახასიათებელ ტექნოლოგიურ პროგრესს თან ახლავს საზოგადოების პროგრესი. დღეს წინა პლანზე დგას მორალური იდენტობის საკითხი. თუმცა, გლობალიზაციის ამჟამინდელმა დინამიკამ გარკვეულწილად წაახალისა დებატები იმ ღირებულებებზე, რომლებზეც უნდა იყოს დამყარებული კაცობრიობის პროგრესი.

დასავლური ცივილიზაციის თანამედროვე იმიჯმა, რომელიც საკუთარ თავს ღირებულებებისა და ცხოვრების წესის კომპრომისულ ვერსიად თვლის, არსებულ ტრადიციულ საზოგადოებებში შექმნა მორალური შიშები, რომლებსაც პოპულისტები ნარმატებით იყენებენ. ფასეულობები, როგორიცაა ტრადიციული ცხოვრების წესი, რასა, ერი, ეთნიკური, რელიგიური, სექსუალური ან გენდერული იდენტობა სადავო გახდა.

დასავლური პოლიტიკის ცხელი თემები, გენდერული თანასწორობა, სექსუალური უმცირესობები, პორნოგრაფია, მულტიკულტურ-

რალიზმი და სხვა კულტურული კონფლიქტები, რომლებიც დაფუძნებულია ღირებულებებზე, მორალზე და ცხოვრების წესზე, ძირითადი პოლიტიკური რღვევის ელემენტებია. კულტურამ დაიკავა ცენტრალური ადგილი პოლიტიკურ და საჯარო დებატებში და საჯარო სივრცე იქცა აკადემიურ და სოციალურ ბრძოლის ველად. ეს საფრთხეს უქმნის ეროვნული საზოგადოების არსებობას გლობალიზაციის ახალ კონტექსტში. დაძაბულობაა დემოკრატიულ ქვეყნებში, სადაც სხვადასხვა ნარატივი ერთმანეთს ეჯახება რეალობის ლეგიტიმური წარმოდგენის მონოპოლიისთვის გაუთავებელ ბრძოლაში [1].

დემოკრატიის კრიზისი იწვევს დიდი სოციალური ტრანსფორმაციის საჭიროებას, რაც გულისხმობს საზოგადოებებში პოლიტიკური და ეროვნული რეკონსტრუქციის პროექტს, რომელსაც შეუძლია გადაარჩინოს როგორც ეროვნული ღირებულებები, ასევე საერთო სიკეთე [2]. სოციალური ტრანსფორმაცია შეძლებს უკიდურესი პოლარიზაციისა და რადიკალური პოპულიზმის გადამისამართებას საერთო ძალისხმევისკენ იმ გამონწვევების გასაწინააღმდეგოდად, რომლებიც დღეს საფრთხეს უქმნის პლურალიზმსა და დემოკრატიულ თანაცხოვრებას. ამ თვალსაზრისით, ლიბერალურ დემოკრატიებში მიმდინარე კულტურული ომები და მათი გავლენა დემოკრატიასა და სოციალურ სტაბილურობაზე განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს.

კულტურულმა ომებმა, თავის მხრივ, ხელი შეუწყო კონსერვატიული იდეების, ულტრამემარჯვენე ძალებისა და ნაციონალიზმის აღორძინებას მის სხვადასხვა გამოვლინებაში. დასავლურ საზოგადოებებში ეს სოციალურ-პოლიტიკური მეინსტრიმი ნაციონალ-პოპულიზმად შერაცხეს. ეს პროცესი უფრო მტკივნეულად აღიქმება დასავლეთის სტრუქტურებში ინტეგრაციის მსურველ ქვეყნებში, რომლებსაც საბჭოთა წარსული აქვთ, კერძოდ, უკრაინაში, რომელიც ჩართულია რუსეთთან ომში და საქართველოში, რომელიც ნაწილობრივ ოკუპირებულია რუსეთის მიერ. ეს ქვეყნები დიდ ნაბიჯებს დგამენ, რათა გადალახონ ყველა დაბრკოლება, რომელიც ხელს უშლის მათ ვესტერნიზაციას. თუმცა უსაფრთხოების უპრეცედენტო გამონწვევების გარდა მათ უნდა მოამზადონ საზოგადოება და მოერგონ დასავლური დემოკრატიის მშენებლობასთან დაკავშირებულ ღირებულებებს.

წარმოდგენილი ნაშრომი მიზნად ისახავს გამოავლინოს კავშირი, რომელიც არსებობს დემოკრატიის რეცესიასა და კულტურულ ომებს შორის და საზოგადოების უკიდურესი პოლარიზაციის ფონზე საფ-

რთხეს უქმნის დემოკრატიას, სტაბილურობას. ემპირიული და ანალიტიკური კვლევის მეთოდების გამოყენებით განვიხილავთ კულტურული ომის კონცეფციას, როგორც დემოკრატიული ეროვნისა და სამოქალაქო დესტაბილიზაციის მნიშვნელოვან იარაღს, დასავლური დემოკრატიისა და საქართველოს მაგალითზე.

ლიტერატურის მიმოხილვა

ამერიკელმა სოციოლოგმა და მკვლევარმა ჯეიმს დევისონ ჰანტერმა, რომელმაც კულტურული ომის ფენომენი წინა პლანზე წამოწია, 1991 წელს თავის პუბლიკაციაში „კულტურის ომები „ბრძოლა ამერიკის განსაზღვრისთვის“, აღწერა კულტურული ომების თანამედროვე ბუნება. მან ეს პროცესი განსაზღვრა როგორც დრამატული გადაჯგუფება და პოლარიზაცია, რომელმაც გარდაქმნა ამერიკული პოლიტიკა და კულტურა. მოგვიანებით, 2021 წელს, მან ამ თემაზე ვრცელი ინტერვიუ მისცა ჟურნალ Politico-ს სათაურით – როგორ შეიძლება „კულტურულმა ომმა“ ძირი გამოუთხაროს დემოკრატიას – სადაც გამოთქვა შიში, რომ კულტურული ომები კიდევ უფრო გააღრმავებს დემოკრატიის არსებულ კრიზისს.

ფრენსის ფუკუიამა, დიდი თანამედროვე მეცნიერი და პოლიტოლოგი თავის ნაშრომებში „ლიბერალიზმი და მისი უკმაყოფილება“ (2022) და „იდენტობის პოლიტიკის წინააღმდეგ – ახალი ტრაიბალიზმი და დემოკრატიის კრიზისი“ (2018), მიიჩნევს, რომ კულტურული ომები თანამედროვეობის ყველაზე დიდი გამოწვევაა ლიბერალური დემოკრატიისთვის.

ასევე მნიშვნელოვანი ყურადღება უნდა დაეთმოს 2020 წელს გამოცემულ ე. წ. დიონის წიგნს „რატომ არის კულტურის ომი არასწორი ომი“, სადაც ავტორი გვთავაზობს კულტურული ომების დესტრუქციული ბუნებისა და მათი შედეგების სიღრმისეულ ანალიზს. ჩვენ ასევე განვიხილავთ ამ თემაზე მრავალი მეცნიერის ღირებულ კვლევას, რომელიც დაგვეხმარება გავიგოთ თანამედროვე საზოგადოებისა და დემოკრატიის გამოწვევების არსი.

კულტურული ომის კონცეფციის თანამედროვე ინტერპრეტაცია

ტერმინი „კულტურული ომი“ არის თარგმანი გერმანული kulturkampf-დან, რომელიც ეხება კულტურულ და რელიგიურ ჯგუფებს შორის დაპირისპირების კამპანიას, რომელიც წარმოიშვა 1871

წლიდან 1878 წლამდე გერმანიის იმპერიაში კანცლერ ოტო ფონ ბის-მარკის დროს, როდესაც გერმანიის იმპერიის ინტერესები დაუპირის-პირდა რომის კათოლიკური ეკლესიის გავლენას [3].

როდესაც ჯეიმს დევისონ ჰანტიერმა პირველად გააჟღერა კულ-ტურული ომის კონცეფცია ამერიკის სინამდვილეში, თითქმის 150 წე-ლი იყო გასული გერმანიის კულტურული ომის (kulturkampf) დაწყები-დან. ჰანტიერი მაშინვე მოექცა ცეცხლის ქვეშ. ბევრი ეძებდა პასუხს კითხვაზე: არის თუ არა „კულტურული ომები“ რეალური სოციალური ფენომენი, თუ მხოლოდ გარკვეული ჯგუფების ინტერესების გამოვ-ლენის შედეგია. მათ შორის იყვნენ პოლიტიკური პარტიები და რელი-გიური მიმდინარეობები. კულტურული ომის თემა უფრო ხშირად ხდე-ბა კრიტიკის ობიექტი, როგორც ხელოვნური ან ასიმეტრიული კონ-ფლიქტების პროცესი, ვიდრე სხვადასხვა კულტურებს შორის ფუნდა-მენტური განსხვავებების შედეგად გაჩენილი წინააღმდეგობა.

სამეცნიერო ლიტერატურის ზოგიერთი მკვლევარი ამტკიცებს, რომ კულტურული ომი მხოლოდ მცირე პოლიტიკური ელიტის ქცევის გამოხატულებაა. ზოგი მას რეალურ და ფართოდ გავრცელებულ კონფლიქტად თვლის, როგორც ხალხის პოლიტიკური ქცევისა და რწმენის ფუნდამენტურ მახასიათებელს. ასევე იყო მოსაზრებები, რომ კულტურული ომები იქმნება პოლიტიკური პარტიების, ინტერეს-თა ჯგუფების, რეაქციული სოციალური მოძრაობების წინასაარჩევნო დინამიკის ან საარჩევნო პოლიტიკის, როგორც სტრატეგიის იარაღე-ბის სახით. რომელიც გამოიყენება შიდა და გარე პროაქტიური პოლი-ტიკური ჯგუფების შესაქმნელად [4].

ჯ. ჰანტიერს, ვირჯინიის უნივერსიტეტის ახალგაზრდა სოციო-ლოგს, არ გამოუგონია ეს ტერმინი, მაგრამ მისმა წიგნმა ის საჯარო დისკურსში შემოიტანა და რამდენიმე წელიწადში იგი ფართოდ გამოი-ყენებოდა, როგორც კულტურული დაყოფისა და პოლარიზაციის მარ-კერი, რომელსაც აქვს პოლიტიკური მნიშვნელობა. ჰანტიერი იმედოვ-ნებდა, რომ კულტურული ომის საკითხზე ყურადღების მიქცევით და-ეხმარებოდა ამერიკას „შეგუებოდა ნარმოშობილ კონფლიქტს“ და შე-ემსუბუქებინა გარკვეული დაძაბულობა, რომელიც მან კვლევაში აღ-წერა [5].

30 წლის შემდეგ, ჩვენ ვხედავთ, რომ კულტურული ომები დე-მოკრატიულ ქვეყნებში კვლავ წინა პლანზეა. მათი ფარგლები გაფარ-თოვდა და მოიცავდა ყველა პოლიტიკას რელიგიისა და ოჯახის კულ-

ტურის მიღმა. საზოგადოებებში იზრდება კონფლიქტი ქვეყნების მომავალთან დაკავშირებით.

„კულტურული ომები ყოველთვის წინ უსწრებს შეიარაღებულ ომებს. კულტურის თემები თითქოს არ იწვევს ომს, მაგრამ თითქმის არ არსებობს ომი კულტურული ომის გარეშე, რადგან კულტურა ამართლებს ძალადობას“ [6].

„ადრეული კულტურული ომები ნამდვილად ეხებოდა სეკულარიზაციას და პოზიციები თეოლოგიურად გამართლებული იყო“ – ამბობს ჰანტიერი. „ეს ასე აღარ არის. იშვიათად ნახავთ ადამიანებს, რომლებიც თავიანთ პოზიციებს ბიბლიურ თეოლოგიას ან საეკლესიო ტრადიციას აფუძნებენ. დღეს ეს პოზიცია ძირითადად გადაშენების შიშზეა დაფუძნებული [6].“

ახლა, როცა პოლიტიკა სულ უფრო მეტად იყოფა ამ საკითხებზე, ლიდერები ძალაუფლებას და პოპულარობას იძენენ უკმაყოფილების გამოწვევით. რეალობა, რომ კულტურულმა ომმა პოლიტიკის კოლონიზაცია მოახდინა, შემაშფოთებელია. პოპულში ძირს უთხრის დემოკრატიას. ასევე ცხადია, რომ „პოლიტიკურ საკითხებზე შეგიძლიათ კომპრომისზე წასვლა; მაგრამ ეს არ შეიძლება მორალური ჭეშმარიტების საკითხებზე“. ჰანტიერმა კულტურული ომი განსაზღვრა, როგორც „პოლიტიკური და სოციალური მტრობა“ მორალური გაგების სხვადასხვა სისტემაში, რომლის მიზანია „სოციალური კულტურის“ ჩამოყალიბება „სიმბოლოებისა და მნიშვნელობების მეშვეობით, რომლებიც მართავენ თემის, რეგიონის ან ერის ცხოვრებას“. არსებული ხედვები და ურთიერთობები ორ პოლუსს შორის გაიყო. ერთ მხარეს არის „ქრისტიანული მართლმადიდებლური პოზიციები, სადაც უპირატესობა ენიჭება ტრადიციულ მორალურ – ხშირად რელიგიურ – ღირებულებებს, ეროვნული ისტორია დადებითად აღიქმება და კოლექტიური ნორმებისა და წესრიგის შეცვლას უფრთხილდებიან.“

ენ. „პროგრესულ“ ოპოზიციაში გამომწვევაა მართლმადიდებლური ღირებულებები. ისინი ხაზს უსვამენ ინდივიდუალურ სოციალურ თავისუფლებას და სამართლიანობას, თანასწორობას სოციალურ ჯგუფებს შორის. თუმცა, ჰანტიერის პუბლიკაციის შემდეგ კულტურული ომის პოტენციურად მნიშვნელოვანი საკითხები სხვა განზომილებაში გამოკვეთა. მაგალითად, ევროპულ პოლიტიკაში კულტურულ თემებზე წინააღმდეგობები ეხებოდა იმიგრაციას, კრიმინალს და ევროინტეგრაციას. საზოგადოებრივი კულტურის სხვადასხვა მორალური სისტემა გვიჩვენებს ურთიერთობისა და გავლენის პოლუსებს შორის დაყოფას.

სტანდარტული განმარტების გარეშე რთულია კულტურის ომის საკითხების იდენტიფიცირება. „კულტურული ომი“ ფართოდ გავრცელებული ტერმინია, მაგრამ რას გულისხმობს ხალხი მასში, ამ კითხვაზე პასუხი შეიძლება განსხვავებული იყოს.

ბევრი მკვლევარი კულტურული ომის პრობლემას უკავშირებს ყველაფერს, რასაც კულტურა ჰქვია. ეს ტერმინი ასევე ხშირად გამოიყენება პოლარიზაციის აღსანიშნავად [7], მაგრამ პოლარიზაციის პრობლემები სულაც არ არის კულტურული ომის პრობლემა.

ასევე არის ტერმინის ახლებურად განსაზღვრის მცდელობები. მაგალითად, ტერმინი „კულტურული ომი“ შეიძლება გამოვიყენოთ ისეთ საკითხზე, რომელიც ჯეიმს ბრეკვოლდტის თანახმად, აკმაყოფილებს ყველა შემდეგ კრიტერიუმს:

1. არაეკონომიკური საკითხი, რომელიც ცდილობს მორალური მსოფლმხედველობის დამკვიდრებას საზოგადოების ერთ ნაწილში იმ იმედით, რომ ეს ხელს შეუწყობს ფართო საზოგადოების დომინანტური ღირებულების სისტემის შეცვლას.

2. არსებული ტერიტორიის წესების, სოციალური ნორმებისა თუ სიმბოლოების შეცვლის მცდელობა, რასაც დემოკრატიულად არჩეული პოლიტიკოსები ტრადიციულად პირდაპირ არ აკონტროლებენ.

3. კონკრეტული საკითხი, რომელიც განიხილება ე. წ. „პროგრესული“ და „მართლმადიდებლური“ დამოკიდებულებების ქრილში.

4. დებატები მოიცავს ორმხრივ მტრობას სამოქალაქო აქტივისტებს შორის [8].

ავტორის მიერ მოცემული ახალი განმარტება საინტერესო და მრავალმხრივია და ეფუძნება ვრცელ კვლევას. თუმცა, ასევე ცხადია, რომ კულტურული ომის მრავალი ინტერპრეტაცია იქნება, რადგან ახალი საკითხები მუდმივად ჩნდება კულტურული ბრძოლების მუდმივად განვითარებად ლანდშაფტში [9].

თანამედროვე სამყაროში, სადაც პოპულიზმი წინა პლანზეა, მემარჯვენე და მემარცხენე პოზიციები გაერთიანებულია ელიტური კულტურისა და ღირებულებებისადმი კრიტიკული დამოკიდებულებით. მიუხედავად მათი მცდელობისა, წარმოაჩინონ სხვადასხვა პოპულიზმური მოძრაობა ცალკე პოლიტიკურ ფორმად, როგორც ჩანს, მათ საერთო არაფერი აქვთ, გარდა ტექნოკრატიული მმართველობის იდეალებისა და პოლიტიკისადმი მტრობისა. თუმცა, ბოლო დროს იყო მცდელობები ღრმა ანალიზისა იმის აღიარებით, რომ ეს მოძრაობები

არ არის უბრალოდ მტრული რეაქცია პოლიტიკური ინსტიტუტების მიმართ. არამედ ეს არის რეაქცია ისეთ კულტურულ ფასეულობებზე, რომლებიც ელიტებთან შეხებაში არ არის. საარჩევნო პოლიტიკის მიღმა, საზოგადოებაში უფრო ღრმა ბზარები გაჩნდა, რაც ადასტურებს, რომ არსებობს კონფლიქტი ღირებულებებსა და იდენტობასთან დაკავშირებით, რაც საბოლოოდ გამოიწვევს ეკონომიკური გადანაწილების ტრადიციულ დაყოფას მემარჯვენეებსა და მემარცხენეებს შორის.

როგორ ანგრევს კულტურული ომი დემოკრატიას

ალარავინ დაობს იმაზე, რომ ლიბერალური დემოკრატია კრიზისშია. როგორც ჩანს, დაბრუნდა ის დრო, როცა ევროპა რელიგიისა და ნაციონალიზმის გამო ომებში იყო ჩაფლული. ე. წ. „მონინავე“ (ულტრა) ლიბერალიზმი არის სისტემა სხვადასხვა საზოგადოებების მართვისთვის, რომელიც დაფუძნებულია თანასწორობისა და კანონის უზენაესობის ფუნდამენტურ პრინციპებზე. იგი ხაზს უსვამს ინდივიდების უფლებებს, განახორციელონ ბედნიერების საკუთარი ფორმები [10].

ლიბერალიზმი ყოველთვის არ ამართლებდა მოლოდინებს და არ იცავდა იდეალებს. ბევრ ღირსეულ ადამიანს უარი ეთქვა კანონის წინაშე თანასწორობაზე. ადამიანის საყოველთაო უფლებების დაცვაზე მსჯელობდნენ საუკუნეების განმავლობაში და ახლა ეს წრე კიდევ უფრო გაფართოვდა. მასში შედიოდნენ ქალები, აფროამერიკელები, LGBTQ+ ადამიანები და სხვები. ბევრ ქვეყანაში კონსერვატორები ჩივიან, რომ ლიბერალიზმი აზრს უკარგავს ცხოვრებას და მის შინაარსს ასუფთავებს. ლიბერალიზმის პრინციპები ბოლო ათწლეულებში ახალ უკიდურესობამდე მიიყვანეს, როგორც მემარჯვენეებმა, ასევე მემარცხენეებმა: ნეოლიბერალებმა შექმნეს ეკონომიკური თავისუფლების კულტი, ხოლო პროგრესულებმა ყურადღება გაამახვილეს ადამიანის იდენტობის უნივერსალურობაზე, როგორც მათი პოლიტიკური ხედვის ცენტრალურ ელემენტზე. ეს იწვევს სამოქალაქო საზოგადოების დაშლას და დემოკრატიის მზარდ საფრთხეს [10].

ეჭვგარეშეა, რომ ლიბერალური დემოკრატია ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისში რთული გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა. მეცნიერები ასევე საუბრობენ დასავლურ სამყაროში ფესვგადგმული დემოკრატიული წესრიგის „დე კონსოლიდაციაზე“ [11]. იზრდება ავტოკრატიების, ოლიგარქიების და სხვა არადემოკრატიული რეჟიმების რიცხვი. ასეთი რეჟიმები მოიცავენ დემოკრატიულ ელემენტებს და, ფაქტობრი-

ვად, ჰიბრიდულ პოლიტიკურ სისტემებს წარმოადგენენ. მათ აკლიათ თავისუფალი და სამართლიანი არჩევნები, საყოველთაო ხმის უფლება, სასამართლო დამოუკიდებლობა, თავისუფალი პრესა და ადამიანის სხვა უფლებების დაცვა. მაგრამ ისინი თავს ლეგიტიმურად თვლიან და ამტკიცებენ, რომ ეს არის ხალხის „ჭეშმარიტი“ ნება. ამის მიზეზი, პირველ რიგში, პოპულიზმის ზრდაა [12]. ლევიცკი და ზიბლატი ნიგში – „როგორ ილუპებიან დემოკრატიები“ – ამტკიცებენ, რომ „ავტორიტარიზმისკენ მიმავალი საარჩევნო გზის ტრაგიკული პარადოქსი არის ის, რომ დემოკრატიის მკვლელები იყენებენ დემოკრატიის ინსტიტუტებს – თანდათანობით, დახვეწილად და ლეგალურად“ [13].

ყველაზე დიდი რისკი თანამედროვე ლიბერალური დემოკრატიისთვის ისაა, რომ ჩვენ ვაგრძელებთ ნდობას დემოკრატიისა და მისი სხვადასხვა მოდელის მიმართ მაშინაც კი, როდესაც ისინი სათანადოდ არ ფუნქციონირებენ [14]. დემოკრატიული სახელმწიფოს მახასიათებლები მსოფლიო მასშტაბით ძალიან სწრაფად დაეცა ბოლო წლებში, რაც ნაწილობრივ ციფრული მედიის მზარდი გავლენის შედეგია. ამ ფონზე აუცილებელია, შეფასდეს რას წარმოადგენს დღეს ლიბერალური დემოკრატია და რეალურად როგორი გვინდა იყოს. პრობლემებზე საუბარი საკმარისი არ არის, მთავარია ღირებულების გაგება და გადაფასება.

თუ საჯარო სივრცე და ძირითადი სტანდარტები არ იქნება შინაარსზე და ღირებულებებზე ორიენტირებული, საჯარო სფერო თავისი ძლიერი ინსტიტუტებითა და საზოგადოება სხვადასხვა გზით დაზარალდება. „ადამიანები, რომლებსაც აღარ სჯერათ დემოკრატიისა და სჯერათ დაკარგული ღირებულებების, ვერაფერს გადანყვეტენ. მათ არ გააჩნიათ არა მხოლოდ მოქმედების უნარი, არამედ აზროვნების და განსჯის უნარი და ასეთ ადამიანებთან შეგიძლიათ გააკეთოთ ის, რაც გინდათ“ [15].

დიალოგი და დისკუსია აუცილებელია ძლიერი დემოკრატიისთვის. დღეს, როდესაც საზოგადოებრივი სფეროს დიდი ნაწილი ონლაინ, სოციალური მედიის პლატფორმებზეა, ამ პლატფორმების უმეტესობის მფლობელები სიძულვილითა და განხეთქილებით ძლიერდებიან. რაც უფრო საშინელია ტყუილი, მით უფრო აღმაშფოთებელია ცილისწამება და მით უფრო დამაჯერებელი.

ვალდართ, რომ ანალიტიკური ცენტრების და სხვა სამოქალაქო ორგანიზაციების როლი რეფლექსიასა და პოლიტიკურ დებატებში მნიშვნელოვნად გაიზარდა. მედიის გაძლიერება და სამოქალაქო აქ-

ტივიზმი მიმდინარეობს მწვავე დებატებისა და კულტურული ომების ფონზე, რაც ინვეეს ღრმა პოლარიზაციას და რადიკალიზაციას.

ფრენსის ფუკუიამა მე-20 საუკუნის ბოლოს წერდა, რომ მომავალში დემოკრატიას უდავოდ ეყოლება მემკვიდრე და მისი მთავარი იდეოლოგიური და პოლიტიკური მეტოქე აზიაში გაჩნდებოდა. მას სჯეროდა, რომ იდეოლოგიურ დონეზე მოვლენები დამოკიდებული იქნებოდა სამოქალაქო საზოგადოებისა და კულტურის დონეზე განვითარებულ მოვლენებზე. ეს პროგნოზი დღეს რეალობად იქცა. დემოკრატიის კონსოლიდაცია ოთხ დონეზე ვითარდება. ეს არის იდეოლოგია, ინსტიტუტები, სამოქალაქო საზოგადოება და კულტურა. დემოკრატიული ინსტიტუტების საყრდენი არის ჯანსაღი სამოქალაქო საზოგადოება, ხოლო თავად სამოქალაქო საზოგადოების წარმმართველი არის კულტურა, როგორც ტრადიციით მიღებული ირაციონალური ეთიკური ჩვევა. ის განიცდის უახლეს ცვლილებებს. სამოქალაქო საზოგადოებაში ცვლილებები ნელი ტემპით მიმდინარეობს. ვირტუალურ სივრცეში კი ცვლილებების ტემპი დიდია, ეს დამოკიდებულია კულტურის დონის მახასიათებლებზე.

ფუკუიამა ვარაუდობს, რომ დემოკრატიის სერიოზული კონკურენტი იქნება პატერნალისტური აზიური ავტორიტარიზმი, რადგან ტრადიციულ აზიურ კულტურებში პოლიტიკური ძალაუფლების საყრდენი არის მასების მორალური განათლება და არა ინსტიტუტები. მაგალითად, კონფუციანიზმი ახდენს ინდივიდის სოციალიზებას, რომ ინდივიდუალიზმი ოჯახს დაუქვემდებაროს. ოჯახი არის ფუნდამენტური სამშენებლო მასალა ჩინეთის საზოგადოებისთვის. აზიური ალტერნატივის არსი ასეთია: ეს საზოგადოება დაფუძნებულია არა ინდივიდის უფლებებზე, არამედ ღრმა ფესვგადგმულ მორალურ კოდექსზე, რომელიც მყარ საფუძველს იძლევა ძლიერი სოციალური სტრუქტურებისა და საზოგადოებრივი ცხოვრებისათვის. სამომავლოდ აზიაში დემოკრატიის მომავალს არ განსაზღვრავს დასავლური ინსტიტუტების ეფექტურობა, არამედ ის, თუ როგორ იღებენ აზიელები დასავლური საზოგადოებისა და კულტურის პრობლემებს. უფლებებზე დაფუძნებული ლიბერალიზმი სავსებით თავსებადია ძლიერ საზოგადოებრივ სოციალურ სტრუქტურებთან და დისციპლინირებულ კულტურულ ჩვევებთან. ამრიგად, ლიბერალური დემოკრატიის ბედის დასადგენად არ იქნება წინააღმდეგობა ინსტიტუტების დონეზე, აქ არის გარკვეული კონსენსუსი მსოფლიოს თვალსაზრისით [16].

მიმდინარე „კულტურული ომები“ აჩვენებს, რომ ჯანსაღი და დი-

ნამიური სამოქალაქო საზოგადოების შენარჩუნება პრობლემად რჩება უძველესი და ერთი შეხედვით სტაბილური დემოკრატიული ქვეყნებისთვისაც კი.

გაყოფილი საზოგადოება – პოლარიზაციის მძევალი

პოლიტიკური პოლარიზაცია საზოგადოებაში მაშინ ღრმავდება, როდესაც არსებული პოლიტიკური თუ იდეოლოგიური განსხვავებები ყალიბდება ერთგანზომილებიან პოლიტიკურ სივრცეში, სადაც საპირისპირო მხარეები პოლიტიკას და საზოგადოებას აღიქვამენ მხოლოდ „ჩვენ“ და „სხვა“ ჯგუფებად. ასეთ რეალობაში დაპირისპირებული ბანაკის წევრებს შორის მიღების, კომპრომისის, თანამშრომლობისა და მოლაპარაკების ზღვარი მინიმუმამდეა დაყვანილი. მწვავე პოლარიზაციის დროს „მეორე“ მხარე აღიქმება არა პოლიტიკურ ოპონენტად, არამედ როგორც ეგზისტენციალურ მტრად და მიზანი ხდება არა უბრალოდ მისი დამარცხება, არამედ მისი განადგურება [17].

ბოლო ათწლეულის განმავლობაში პოლარიზაცია გლობალურ გამონევეად იქცა, რომელიც თანაბრად პრობლემურია დემოკრატიის ხარისხის, პოლიტიკური ტრადიციების, პარტიული სისტემების ან სხვა სტრუქტურული მახასიათებლებით რადიკალურად განსხვავებული სახელმწიფოებისთვის, როგორცაა, მაგალითად, აშშ, დიდი ბრიტანეთი, უნგრეთი, პოლონეთი, ბრაზილია და ა. შ. კვლევები აჩვენებს, რომ პოლიტიკური პოლარიზაცია გლობალურად იზრდება 1960-იანი წლებიდან და მისი ხარისხი 2010 წლიდან ხუთი ერთეულით გაიზარდა [18]. მიუხედავად სხვადასხვა ადგილობრივი კონტექსტისა, პოლიტიკური პოლარიზაციის მაღალი ხარისხი აძლიერებს უნდობლობას დემოკრატიული ინსტიტუტების მიმართ, ხელს უშლის საზოგადოებრივ ინტერესებზე ორიენტირებულ პოლიტიკას და ბადებს ძალადობასა და დისკრიმინაციას სხვადასხვა პოლიტიკური ჯგუფის მიმართ [19].

პოლიტიკური პოლარიზაცია მწვავეა ისეთ საზოგადოებებში, სადაც არის უსამართლობისა და უკმაყოფილების მაღალი განცდა, ერთი ჯგუფის მიერ წარმოდგენილი მომავლის ხედვა რადიკალურად განსხვავდება მეორისგან და გამორიცხავს ერთმანეთის ინტერესებისა და საჭიროებების გათვალისწინებას [17]. ამ ანტაგონიზმს შეიძლება ჰქონდეს სხვადასხვა საფუძველი, როგორცაა კონფლიქტი დომინანტურ რელიგიურ ჯგუფებს შორის, კონფლიქტური დამოკიდებულება ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობის მიმართ, ეთნიკური დაყოფა,

იდეოლოგიური კონფლიქტი, რომელიც გამოიხატება სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული ღირებულებების ბრძოლაში და ა. შ.

პოლიტიკური პოლარიზაცია ასევე გარკვეულ პოზიტიურ როლს თამაშობს ჯანსაღი დემოკრატიის ჩამოყალიბებაში და შეიძლება სასარგებლოც კი იყოს, რადგან ის გვეხმარება პოლიტიკურ პარტიებს შორის განსხვავებების მკვეთრად გამიჯვნაში, ააქტიურებს ამომრჩეველს და ცხადყოფს პარტიების რეალურ პოზიციებსა და შეხედულებებს სხვადასხვა საკითხებზე. თუმცა, პოლიტიკური პოლარიზაციის მაღალი ხარისხი ითვლება საფრთხედ დემოკრატიული მმართველობისთვის და თანამედროვე დემოკრატიების დაცემის გლობალური ტენდენციის განმსაზღვრელ ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორად.

პოლიტიკური პოლარიზაცია შეიძლება გამოყენებულ იქნას მხოლოდ დემოკრატიულ რეჟიმებში მიმდინარე პროცესების აღსაწერად და აკადემიური ლიტერატურაც ძირითადად კონცენტრირებულია ასეთ ქვეყნებზე [20], თუმცა პოლარიზაცია ასევე დაგვეხმარება ასეთი პოლიტიკური რეჟიმების პოლიტიკური რეალობის ახსნაში, რომლებიც საქართველოს მსგავსად არა სრულყოფილი დემოკრატია, არამედ პოლიტიკური სისტემაა. ფუნქციონირების ძირითადი პრინციპები მეტ-ნაკლებად დემოკრატიულია და პოლიტიკურ პარტიებს აქვთ შესაძლებლობა შეცვალონ ხელისუფლება არჩევნების გზით (ჰიბრიდული რეჟიმები).

როგორც უნდა იყოს პოლარიზაციის ბუნება, მისი შედეგები შეიძლება იყოს თანაბრად დამღუპველი დემოკრატიისთვის: დემოკრატიული სისტემა უნდა იყოს ორიენტირებული სიმართლის პოვნაზე დებატების გზით და არა მონინალმდეგის განადგურებაზე.

სოციალური მედიის ალგორითმები კვებავს პოლარიზაციას. ის იქცევა მძლავრ პოლიტიკურ ინსტრუმენტად, რომლის მეშვეობითაც პოპულისტი ლიდერები მიზანმიმართულად ხლეჩენ საზოგადოებას საკუთარი მხარდაჭერის გაზრდის მიზნით.

ერთი შეხედვით, პოლარიზაცია საქართველოში დასავლური ტენდენციების ანარეკლია. ევროპისა და ამერიკის მსგავსად დღეს საქართველოშიც ცხარე კონფლიქტია ლიბერალებსა და კონსერვატორებს შორის. თუმცა, ექსპერტებს თუ დავუჯერებთ, ქართულ პოლიტიკაში იდეოლოგიური საფარველის მიღმა დაპირისპირების ფესვები უფრო ლიდერებისა და მათ მიერ დაფუძნებული პარტიების ინტერესებზე გადის – თუნდაც დაპირისპირებული მხარეები ღირებულებებითაც კი არ განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისგან.

ზოგიერთი ავტორი საუბრობს ქართულ საზოგადოებაში კულტურულ კონსერვატიზმსა და პროგრესიზმს შორის კონფლიქტზე და სოციალურ პოლარიზაციაზე, რომელიც პოლიტიკურ ელიტამდეც აღწევს [21, 10]. აღნიშნული წინააღმდეგობები ნამდვილად არსებობს, მაგრამ მათი გავლენა ინსტიტუტების ფუნქციონირებაზე და პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებაზე უფრო მეტად ვლინდება არა პოლარიზაციის, არამედ სხვა ფორმებით (მაგ., პოპულიზმი).

ამრიგად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქართველოში მასობრივი პოლარიზაცია არ არის. უფრო მეტიც, თვალსაჩინოა პოლარიზებული პოლიტიკური ელიტისა და არაპოლარიზებული საზოგადოების გაუცხოება.

მზარდი პოლიტიკური პოლარიზაცია საქართველოში 2016 წლიდან შეინიშნება [22]. პოლიტიკური სივრცე ორ დიდ პარტიას „ქართულ ოცნებასა“ და „ნაციონალურ მოძრაობას“ შორის დაპირისპირების პლატფორმად იქცა. განსაკუთრებით მაღალი დონის პოლარიზაცია გამოვლინდა 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ.

ღირებულებითი განცხადებები ძირითადად განთავსებულია ლიბერალ-კონსერვატიული განხეთქილების ლერძის გასწვრივ. შეიძლება ითქვას, რომ „ქართული ოცნება“ იხრება ტრადიციულ-კონსერვატიული ღირებულებებისკენ, ხოლო „ნაციონალური მოძრაობა“ ლიბერალურისკენ. მათ შორის, ღირებულებითი სხვაობის ერთ-ერთ წყაროდ შეიძლება დავასახელოთ საქართველოს უახლესი ისტორიის განსხვავებული შეფასება, განსაკუთრებით „ვარდების რევოლუციისა“ და 2008 წლის აგვისტოს ომის მემკვიდრეობა. მიუხედავად ამ განსხვავებებისა, კვლევები აჩვენებს, რომ იდეოლოგიურად მკვეთრი განსხვავებები მხარეებს შორის არ არსებობს. ორივე მხარე მიმართავს დასავლურ ღირებულებებს და აცხადებს პროდასავლური კურსის ერთგულებას. ორივე მხარე ისწრაფვის ევროპული ინტეგრაციისა და ჩრდილოატლანტიკურ სტრუქტურებში განეწიანებისკენ. შეიძლება ითქვას, რომ პოლიტიკური ელიტის პოლარიზაცია საქართველოში უფრო უარყოფითი და მტრული რიტორიკის სტრატეგიის შედეგია, ვიდრე იდეოლოგიური განსხვავებისა. ორივე პარტია ეფექტურად იყენებს პოპულისტურ ლექსიკას, რომელიც დაფუძნებულია კოლექტიური შიშებითა და ტრავმებით მანიპულირებით (მაგ. ომის საფრთხე), რათა გააღრმავოს პოლარიზაცია და ამით გაზარდოს მხარდამჭერთა რაოდენობა 2024 წლის არჩევნებზე.

ქართული პოლარიზაცია ასახავს დასავლურ ტენდენციებს და ევროპისა და ამერიკის მსგავსად საქართველოში მიმდინარე კულტურული კონფლიქტი ლიბერალებსა და კონსერვატორებს შორისაა. თუმცა, ანალიტიკოსები აქ ხაზს უსვამენ პოლიტიკური ლიდერების და მათი პარტიების წინააღმდეგობას იდეოლოგიური ფონის მიღმა – მაშინაც კი, თუ ოპონენტებს შორის ღირებულებითი განსხვავება არ არის.

პოლიტიკური კონფრონტაცია ნააგავს ბრძოლას, რომლის ყველაზე სავარაუდო შედეგი დემოკრატიული სისტემის ნგრევაა.

პოლარიზაციის ბუნება საქართველოში ეფუძნება რადიკალიზაციას, ნულოვანი ჯამის თამაშის პრინციპებს და ინდივიდუალურ პიროვნებებზე დაფუძნებულ სტრატეგიებს. ეს გავლენას ახდენს მთელ საზოგადოებაზე და უკვე გადადის ღია ძალადობრივ კონფლიქტში. პოლარიზაცია განსაკუთრებით უარყოფით გავლენას ახდენს დემოკრატიულ და კონსენსუსზე ორიენტირებულ პოლიტიკურ კულტურაზე.

ღიად თუ ფარულად მიმდინარე კულტურული ომისა და პოლარიზაციის გავლენის შესამცირებლად სასურველია შიდა დონეზე დაბალანსებული პოლიტიკის წარმოება და პოლარიზაციის შემსუბუქების ინტენსიური პროცესის ხელშეწყობა საერთაშორისო საზოგადოებასთან თანამშრომლობით, რათა ეს არ იქცეს ქვეყანაში დესტაბილიზაციის მძლავრ ბერკეტად.

დასკვნა

გლობალიზაციის თანამედროვე დინამიკამ გააძლიერა დებატები იდენტობის შესახებ. ეს კონფლიქტი, რომელიც აერთიანებს ბევრ მიმდებარე თემას, აღიქმება, როგორც „კულტურული ომი“, რომელიც არღვევს საზოგადოების სტაბილურობასა და დემოკრატიას. „კულტურული ომი“, როგორც ტერმინი, ამ შემთხვევაში ხაზს უსვამს საზოგადოებაში დეკულტურაციის იდეას. დემოკრატიული მმართველი უმრავლესობა არ არის მზად ასეთი ტრანსფორმაციისთვის. სწორედ „კულტურული ომი“ იწვევს პოლარიზაციის მაღალ დონეს და პოპულიზმის გამოვლინებას, რომელიც ანგრევს დემოკრატიას.

„კულტურული ომის“ მორალური ელფერი ცვლის დამოკიდებულებას დემოკრატიის ძირითადი ღირებულებების მიმართ. ასეთი ომების ნეო-პოპულისტურმა ტალღამ ნათლად გამოავლინა მორალური იმედგაცრუება და რღვევა, რომელიც ხალხს პოლიტიკური ელიტის-

გან ჰყოფს. პოლიტიკურ აქტორებს უნდა შეეძლოთ დემოკრატიული პროცესების მთლიანობაში აღქმა [23].

კონსერვატორები და ნაციონალ-პოპულისტები დღეს ცდილობენ მორალური იდენტობის პრობლემის გადაჭრას ცენტრალურ კითხვაზე „ვინ ვარ მე“ პასუხების შეთავაზებით, რომელიც მოითხოვს იმის გარკვევას, თუ რა მნიშვნელობას და ღირებულებას ვანიჭებთ საგნებს, რათა დავძლიოთ თანამედროვე იდენტობის კრიზისი [24]. იდენტობა შეიძლება წარმოვიდგინოთ, როგორც თანაარსებობის ინტეგრირებული პროექტი, რომელიც უდავოდ მოითხოვს ერის, თემების, საზოგადოების ყოვლისმომცველ ხედვას.

პატრიოტიზმის გაგებაში ჩანს „კულტურული ომების“ მორალური დიალოგებით ჩანაცვლების სურვილი [2]. ეს დიალოგები საშუალებას გვაძლევს გავიგოთ მორალური კულტურის მრავალფეროვნება და არსებული სირთულეები იმ ღირებულებების განსაზღვრისას, რომლებიც უნდა იყოს გაზიარებული საზოგადოებაში ერთიანობის შესანარჩუნებლად. ადამიანის უფლებების, როგორც კოლექტიური მორალის მართებულობა და მისი საბოლოო ტრანსფორმაცია ასევე ჩანს კულტურულ დებატებში. ამგვარად, საზოგადოებამ უნდა იმსჯელოს, გაიგოს და გამოიტანოს დასკვნები. მხოლოდ ამ დიალოგის საფუძველზე შეიძლება განხორციელდეს კონკრეტული ქმედებები „კულტურული ომის“ შედეგად გამოწვეული შედეგების შესაფასებლად და საზოგადოებაში ახალი კონსენსუსების მისაღწევად.

დამონმებული ლიტერატურა:

1. Zerubavel, Eviatar. 2018. Taken for Granted. The Remarkable Power of the Unremarkable. Princeton: Princeton University Press.
2. Etzioni, A. 2019. Reclaiming Patriotism. Charlottesville: University of Virginia Press.
<https://open.upress.virginia.edu/system/actioncallout/654dbd16-e69f-4312-8373-75966e55cb01/attachment/original-d28be8834f40d60b73-b31f103e88285f.pdf>
3. Tomson, Irene. 2010. Culture wars and enduring American dilemmas.
<https://library.oapen.org/viewer/web/viewer.html?file=/bitstream/handle/20.500.12657/30571/645338.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

4. Dionne, EJ, Jr. 2020. „Why the Culture War Is the Wrong War.“ 2020, The Atlantic.
5. Hunter, JD. 1991. Culture Wars. The Struggle to Define America. New York: Basic Books.
6. Hanter, JD. 2021. How the „culture war“ can undermine democracy, https://www.politico.com/news/magazine/2021/05/20/culture-war-politics-2021-democracy-analysis-48990005/20/2021_05:30_PM_EDT
7. Campbell.J.E. 2016. Polarized: Making Sense of a Divided America. Princeton University Press
8. Breckwoldt, J. 2023. Who Cares About the Culture War? Evidence from a Vote Choice Conjoint Experiment. University of Manchester. <file:///C:/Users/user/Downloads/SSRN-id4598123.pdf>
9. Prothero, S. 2016. Why Liberals Win (Even When They Lose Elections): How America’s Raucous, Nasty, and Mean Culture Wars Make for a More Inclusive Nation. Harper Collins.
10. Fukuyama, F. 2022. Liberalism and Its Discontents. https://profilebooks.com/wp-content/uploads/wpallimport/files/PDFs/9781800810082_preview.pdf
11. Foa, R.; Mounk, Y. 2017. The Signs of Deconsolidation. https://www.researchgate.net/publication/312382790_The_Signs_of_Deconsolidation
12. Mudde, C; Kaltwasser, C. R. 2017. Populism: A Very Short Introduction, Very Short Introductions. https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old-files/documents/378_0.pdf
13. Levitski, S; Ziblatt, D. 2018. How Democracy Die. Retrived from <https://www.eui.eu/Documents/DepartmentsCentres/SPS/ResearchAndTeaching/How-Democracies-Die.pdf>
14. Runciman, D. 2018. How Democracy Ends. Retriwed from, https://www.researchgate.net/publication/338322261_How_Democrac_y_Ends_By_David_Runciman_Pp_250_London_Profile_Books_2018_1499
15. Arendt, H. 1974. Crises of the Republic, published Florida, USA https://monoskop.org/images/7/70/Arendt_Hannah_Crises_of_the_Republic.pdf

16. Fukuyama, F. 2018. *Against Identity Politics The New Tribalism and the Crisis of Democracy* foreign affairs
17. McCoy J., Rahman T., Somer. „Polarization and the Global Crisis of Democracy: Common Patterns, Dynamics, and Pernicious Consequences for Democratic Polities.“ *American Behavioral Scientist*, 62 (1), 2018.
18. Casal BF., Rama J. 2021. Polarization: „What Do We Know and What Can We Do about It?“; *Frontiers in Political Science*.
19. Carothers T., O’ Donohue J. 2019. „Democracies Divided: The Global Challenge of Political Polarization“. The Brookings Institute. Washington D.C.
20. Veen Olaf van der. „Political Polarisation Compared: Creating a Comprehensive Index of Political Polarisation“. Submitted to Central European University.
21. Gegeshidze A, Waal T. 2021. „Divided Georgia: A Hostage to Polarization.“ *Carnegie Europe*. www.eu/2021/12/08/divided-georgia-hostage-to-polarization-pub-85937.
22. Casal BF; Enyedi, Z. 2022. Elite and mass dynamics: The east central european example. <https://whogoverns.eu/wp-content/uploads/2014/10/Enyedi-Casal-B%C3%A9rtoa.pdf>
23. Sánchez-Prieto, JM. 2023. „Culture Wars and Nationalism“ *Religions* 14, no. 7: 898. <https://doi.org/10.3390/rel14070898>
24. Taylor, C. 1989. *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Madlena Kotsotsashvili

*Doctor of Social Sciences Technical
University of Georgia, Associate Professor
of the Faculty of Law and International
Relations*

Culture wars in modern societies and the crisis of democracy

Summary

Culture war, as an analytical category, is an expression of the cultural struggle between opposing positions, which tries to dominate by legitimately establishing its own identity and values. It creates a culturally contested view of topics such as lifestyle, religion, nation, status or race that are deeply rooted in society. Changing and divergent views on fundamental values and their meaning make the public space a battleground. A culture war is more than a conflict of ideological interpretations.

In today's globalized world, the culture war is going global. And most importantly, this war is being waged in the name of liberal democracy. In addition to polarizing and confronting society, this antagonism leads to discredit and loss of trust in the ruling political elite, divides society and destroys democracy. The modern crisis of democracy is a crisis of values and a manifestation of cultural war, which gradually deepens and raises reasonable fears in society, because the cultural conflict often goes beyond existential and worldview confrontation and turns into a real hand-to-hand struggle.

The purpose of this paper is to understand where these contradictions leave us, what consequences will this bring to democracy and society in the coming decades? Is there a way to overcome these cultural impasses, and in the face of it all, is there reason for optimism for the future of democracy? These are difficult questions to answer in determining the future of liberal democracy.

Keywords: democracy, polarization, culture war, crisis of democracy, civil society, globalization, populism